ของชิ้นเอกในกรมศิลปากร :

ชุดอาหารเบญจรงค์ผสมลายคราม

*เฉลียว รักคง**

จิตรกรรมเขียนสีเคลือบบนถ้วยโถชุดอาหาร โดยใช้เทคนิคสีเบญจรงค์ผสมสีลายคราม เป็นศิลปกรรมร่วมสมัย ที่ใช้เทคนิคและสีทั้งสองอย่างผสมผสานเข้าด้วยกันให้กลมกลืนลงตัวทั้งชุดถ้วยและขันโตกที่ใช้ใส่ชุดอาหาร

การเขียนจิตรกรรมบนถ้วยโถชุดอาหารนั้นต่างจากการวาดเขียนโดยทั่วไปในเรื่องของเทคนิคกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสารเคมีภัณฑ์และการเผา อุปกรณ์หลายอย่างต้องนำเข้ามาจากต่างประเทศโดยเฉพาะเคมีภัณฑ์ ส่วนกระเบื้องเคลือบขาวก็พยายามที่จะใช้ของในประเทศให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ด้านการวาดและลงสีต้องคอยจำว่าต้องลงสีอะไรก่อนหลัง เพราะแต่ละสีจะแห้งเร็วช้าไม่เท่ากัน และต้องเผาด้วยอุณหภูมิเท่าใด ซึ่งล้วนเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความชำนาญเป็นอย่างสูงจึงจะประสบความสำเร็จในแต่ละชิ้นงาน

* นายช่างศิลปกรรมอาวุโส สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร.

AW-□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□.indd 124 8/11/55 BE 9:54 AM

การออกแบบลวดลายและการเขียนน้ำทอง

ก่อนออกแบบลวดลายที่จะใช้เขียนลงบนลูกถ้วยและฝาปิดถ้วยต้องแบ่งระยะที่บริเวณขอบปากถ้วย ก้นถ้วยและขอบฝาถ้วย เพื่อไว้ใส่ลวดลายขอบปาก ขอบฝา และก้นถ้วย โดยใช้พู่กันจีนชนิดพิเศษ ขนอ่อน จุ่มน้ำเคลือบทองวนขอบของลูกถ้วยที่เราออกแบบไว้ ใช้แป้นหมุนในการวนน้ำยาเคลือบทอง

เริ่มขั้นตอนแรกนำถ้วยที่จะเขียนน้ำทอง มาทำความสะอาดด้วยน้ำสบู่ ถูให้สะอาดโดยรอบถ้วย แล้วล้างด้วยน้ำเปล่าให้สะอาดทุกชิ้น เพื่อเวลาเขียนน้ำทองจะได้ติดบนถ้วยได้สม่ำเสมอกัน เส้นน้ำทองจะได้ไม่ขาดตอนของการลากเส้นเขียนลวดลายด้วยการเขียนสดรอบลูกถ้วยและฝาถ้วยจนเสร็จแล้วทิ้งให้แห้งสนิท

ผลงานที่วนน้ำทองบนลูกถ้วยและบนฝาของถ้วยที่เสร็จสมบูรณ์ตามขั้นตอน พร้อมที่จะเขียนลวดลายตามที่เราได้ออกแบบไว้ โดยแบ่งขอบปาก ก้นถ้วยและขอบฝาถ้วยเป็นลวดลาย และตรงเนื้อที่กลางลูกถ้วยและฝาก็จะเขียนเนื้อเรื่องของลวดลายเครือเถา ที่ผูกลวดลายเขียนแบบวิธีสด ๆ ลงบนถ้วย การผูกลวดลายให้ลงตัวจนรอบลูกถ้วยเป็นวงกลมโดยไม่ให้ผิดพลาดต้องอาศัยความชำนาญ

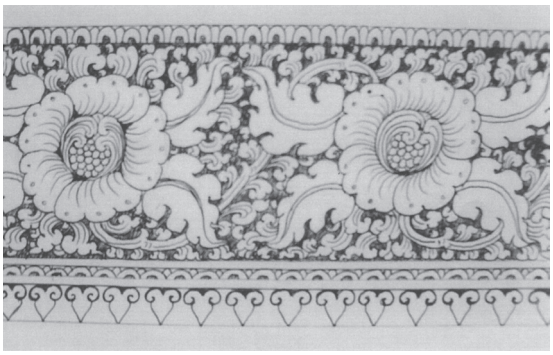

การเตรียมสี

เมื่อผสมสีได้ตามต้องการตามสัดส่วนของการผสมเสร็จแล้วทุกสี ก็บรรจุใส่ขวดปิดฝาอย่างดี กันสีแห้งทุก ๆ สี เพื่อเก็บไว้เขียนให้เหมือนกันทั้งชุดมีหลายชุด และจำนวนหลายสิบชิ้น จึงจำเป็นต้องผสมสีเก็บไว้เป็นมาตรฐานของการเขียนจิตรกรรมเบญจรงค์ผสมลายครามตามขั้นตอน

การเขียนสีเบญจรงค์และลายคราม

เมื่อเขียนน้ำยาเคลือบทองเสร็จเรียบร้อยแล้ว ตรวจดูความเรียบร้อยของลายที่ลูกถ้วย ฝาถ้วยว่าไม่มีข้อผิดพลาดในการเขียนลายปล่อยทิ้งให้แห้งสนิท และใช้กระดาษทิชชูแตะน้ำสบู่ทำความสะอาดให้ทั่ว แล้วเช็ดด้วยน้ำเปล่าให้สะอาดอีกครั้ง ปล่อยทิ้งให้แห้งสนิทพร้อมที่จะลงสีเบญจรงค์และลายครามต่อไป

AW-□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□.indd 125 8/11/55 BE 1:07 PM

ใช้พู่กันจีนขนอ่อนพิเศษสำหรับใช้เขียนสีลงบนช่องของลวดลายที่ตัดเส้นด้วยน้ำทองไว้ (สีที่ใช้เขียน คือ สีที่มีน้ำยาเคลือบ เรียกว่า สีบนเคลือบ) โดยใช้สีของเบญจรงค์และสีของลายครามมาผสมกันให้ได้สีสันหลายสีนำมาเขียน และคุมการใช้สีให้มีจุดเด่นและสีกลมกลืนกันให้ได้รอบลูกถ้วย

เมื่อเสร็จทุกขั้นตอนแล้ว ตรวจความเรียบร้อยของลูกถ้วยทั้งหมด เช่น สีน้ำยาเคลือบทองมีรอยชำรุด ก็ทำการซ่อมให้ดีเหมือนเดิม รวมทั้งสีทุก ๆ สีด้วย ตรวจดูเก็บความเรียบร้อยให้สมบูรณ์

ขั้นตอนการเรียงภาชนะเข้าเตาเผาอุณหภูมิ ๖๐๐-๘๐๐ องศา โดยวางเป็นชั้น ๆ ไปจนของหมด ต้องระวังไม่ให้ติดกันจนเกินไป ห้ามชิดกันเด็ดขาด เพราะน้ำยาเคลือบจะละลายติดกันจะแยกไม่ออก เกิดความเสียหายของชิ้นงาน เมื่อเรียงของเข้าเตาเผาเสร็จก็ปิดฝาเตา เปิดสวิตช์ไฟ ให้ความร้อนเกิดขึ้นในเตาจากช้าจนร้อนสุดตามที่เราตั้งอุณหภูมิไว้ ปิดสวิตช์ไฟ ลดความร้อนลงช้า ๆ

เมื่ออุณหภูมิได้ที่ความร้อนตามกำหนดที่ได้ตั้งเวลาไว้แล้ว ปิดเตาทิ้งไว้ปล่อยให้อุณหภูมิค่อย ๆ เย็นลงจนได้ที่ สามารถเปิดเตาเอาของที่เผาไว้ในเตาออกมาได้ ของที่ได้จะมันวาวสุกใสผิดไปจากก่อนเผามาก ขั้นตอนการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมสีเบญจรงค์ผสมลายครามบนถ้วยโถ จึงเป็นงานที่ละเอียดและมีกรรมวิธีสลับซับซ้อน ลวดลายสีสันวิจิตรพิสดารกว่าจิตรกรรมบนพื้นผิวใด ๆ แน่นอน จึงมีราคาที่แพงและคุณค่าสูง กรมศิลปากรคาดหวังว่าชาวไทยและชาวต่างประเทศจะได้รู้จักและชื่นชม เครื่องเคลือบดินเผาแนวทางใหม่

AW-□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□.indd 126 8/11/55 BE 1:07 PM

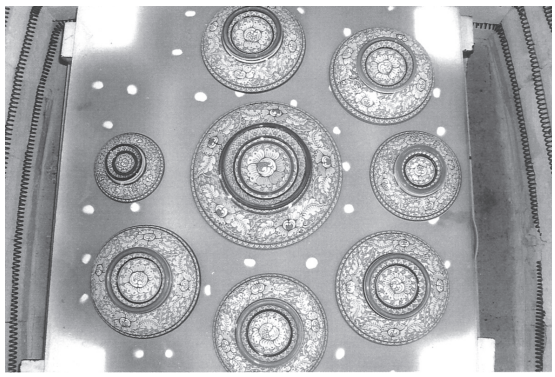

ของไทยเราในนามของ “งานจิตรกรรมเขียนสีเบญจรงค์” ผสมลายครามมากที่สุด ในบรรดางานประเภทเครื่องเคลือบ

นายวีระ โรจน์พจนรัตน์ ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม (ในขณะนั้น) เป็นประธานพิธีเปิดงานเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากทุนทางวัฒนธรรม วันที่ ๑๕ – ๑๗ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๓ บริเวณชั้น G ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่า ปิ่นเกล้า โดยนายเกรียงไกร สัมปัชชลิต อธิบดีกรมศิลปากร (ในขณะนั้น) นำชมผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ชุดใส่อาหารเบญจรงค์ผสมลายคราม เพื่อใช้สำหรับพิธีการต่าง ๆ ของกรมศิลปากร ซึ่งนายเฉลียว รักคง นายช่างศิลปกรรมอาวุโสกลุ่มงานจิตรกรรม เป็นผู้สร้างสรรค์ชิ้นงาน และนายบวรเวท รุ่งรุจี รองอธิบดีกรมศิลปากร (ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ตรวจราชการกระทรวงวัฒนธรรม) ได้อธิบายถึงที่มาของชุดอาหารให้กับท่านประธานศูนย์การค้าเซ็ลทรัลพลาซ่าปิ่นเกล้า

AW-□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□.indd 127 8/11/55 BE 1:07 PM